

*Czy są jeszcze miejsca dla puchaczy w puszczańskich ostępach, zimorodków nad czystymi wodami, czajek na łąkach, spacerujących po polach żurawi, przełotnych dzikich gęsi na przedwiośniu, dudków w starej wierzbie, gniazd jaskółek nad oknami, małych rzekotek i dużych jeleni, popielic, wydr, dla kwitnących pełników na bagnach, sędziwych drzew w puszczy, i setek innych różnych stworzeń i cudowności, które o każdej porze dnia i roku innym zachwycają głosem, zapachem i kolorem.*

chowały się cenne obszary leśne – Puszcza Białowieska, Puszcza Augustowska, Puszcza Knyszyńska, tutaj ocalały unikatowe Bagna Biebrzańskie i fragmenty bagiennej doliny Narwi, tutaj urokiem zachwyca krajobraz Suwalszczyzny.

Gdzie jest urozmaicony krajobraz i szata roślinna oraz spokój od ludzi, tam znajduje miejsce do życia urozmaicony świat zwierząt – od bezkręgowców po duże ssaki. Najcenniejsze fragmenty dziedzictwa przyrodniczego północno-wschodniej Polski chronią 4 parki narodowe.

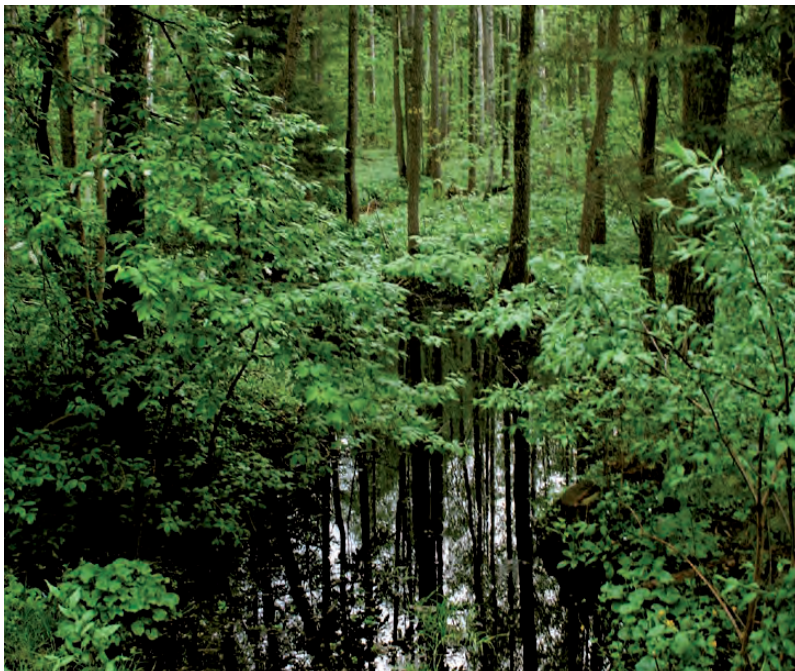
Puszcza Białowieska w Polsce i na Białorusi zajmuje łącznie 147 tys. ha. Z tego w Polsce 60 tys. ha puszczy rozciąga się ze wschodu na zachód 55-kilometrowym pasem o długości – z północy na południe – 51 km. Środek puszczy chroni Białowieski Park Narodowy.

# Ostatnia puszcza

Niewiele pozostało na ziemi takich miejsc. Dzięki specyficznym warunkom geograficznym i historycznym, a także z uwagi na mało intensywny rozwój gospodarczy w północno-wschodniej Polsce pozostały jeszcze skrawki niezniszczonej przyrody. Do dziś bije tu jej tętno, schronione w skrawkach prapuszczy, w bagiennej dolinie nieujarzmionej rzeki, wśród pagórków, w oczkach jezior i rzekach Suwalszczyzny. Tu za-

chowają się cenne obszary leśne – Puszcza Białowieska, Puszcza Augustowska, Puszcza Knyszyńska, tutaj ocalały unikatowe Bagna Biebrzańskie i fragmenty bagiennej doliny Narwi, tutaj urokiem zachwyca krajobraz Suwalszczyzny. Gdzie jest urozmaicony krajobraz i szata roślinna oraz spokój od ludzi, tam znajduje miejsce do życia urozmaicony świat zwierząt – od bezkręgowców po duże ssaki. Najcenniejsze fragmenty dziedzictwa przyrodniczego północno-wschodniej Polski chronią 4 parki narodowe. Puszcza Białowieska w Polsce i na Białorusi zajmuje łącznie 147 tys. ha. Z tego w Polsce 60 tys. ha puszczy rozciąga się ze wschodu na zachód 55-kilometrowym pasem o długości – z północy na południe – 51 km. Środek puszczy chroni Białowieski Park Narodowy. Jest to najstarszy park narodowy w Polsce. Za datę powstania przyjmuje się rok 1921, choć podstawy prawne otrzymał dopiero w roku 1947. Park zajmuje 10 501 ha, na który składają się: najcenniejszy fragment puszczy – rezerwat ścisły, Park Pałacowy, Ośrodek Hodowli Żubrów. Białowieski PN uznany został za światowy rezerwat biosfery w 1977 roku, zaś dwa lata później został wpisany na listę Świa-





towego Dziedzictwa Ludzkości. Siedziba parku, muzeum przyrodnicze i zabytkowe budynki mieszczą się na terenie Parku Pałacowego. Na rozległej polanie Puszczy Białowieskiej w XVII wieku powstała osada Białowieża. Obecnie Białowieża jest ośrodkiem turystycznym i naukowym. Wielkimi obrońcami i badaczami puszczy byli Józef Paczoski, Jan Karpiński, Władysław Szafer, Simona Kossak.

Puszcza Białowieska to nie jest zwykły las. Na tę wyjątkowość puszczy złożyło się jej pochodzenie i ciąg istnienia nienaruszony ręką człowieka. Prapuszcza powstała 6-8 tysięcy lat temu. Ogarnęła teren od Karpat do Bałtyku. Przez tysiące lat odradzała się ze swych przodków, sama z siebie, rosnąc w potężne wielowiekowe dęby i sosny, delikatne zioła i krzewy. Minęły wieki, pozostała tylko jej część. Wraz z puszcą przetrwał największy ssak naszego kontynentu, żubr i tysiące gatunków zwierząt, roślin, grzybów, dla których nie ma miejsca i możliwości istnienia w lasach gospodarowanych przez człowieka. Puszcę tworzy około 1000 gatunków roślin naczyniowych, w tym 26 gatunków drzew, 55 – krzewów, 165 – mchów, 55 – wątrobowców, 250 – mszaków, 334 – porostów i 1500 gatunków grzybów.

Puszcza jest domem dla 11 tysięcy gatunków zwierząt, wśród których najliczniejsze są owady. Bogaty świat płazów reprezentują: traszki, kuma-

ki nizinne, a gadów: żółw błotny, jaszczurka żyworodna. Wiele osobliwości występuje wśród 250 gatunków ptaków: jarząbki, cietrzewie, krogulce, puchacze, sóweczki, dzięcioły trójpalczaste, muchołówki białoszyje. Puszcza jest jedynym w kraju miejscem gniazdowania gadożera.

Żyją w niej 54 gatunki ssaków: wilki, rysie, koszatki, ryjówki białowieskie, smużki – jedne z nielicznych gryzoni odżywiające się wyłącznie pokarmem zwierzęcym, rzęsorki rzeczne – jedne jadowite ssaki na kontynencie europejskim. W zależności od potrzeb i wymagań zwierzęta zamieszkują różne zbiorowiska roślinne puszczy. Puszczańskie ostępy tworzy mozaika naturalnych środowisk, które są zależne od poziomu wód i żyzności gleb. Dominują lasy najszlachetniejsze, wielogatunkowe – grądy. Porastają żyzne gleby brunatne, o podłożu gliniastym, utrzymującym wilgotność poszycia. Najwyższe piętro lasu tworzą dęby, jesiony i lipy, z górującymi nad nimi najstarszymi świerkami, dorastającymi do 50 m wysokości. Zielony dach tworzą korony klonów, grabów, wiązów, brzoź i olsz. Najniższe piętro drzewostanu to młode pokolenia drzew, a także krzewy leszczyny i trzmieliny. W poszyciu grądu tłoczno jest od bujnych traw, paproci, pokrzyw, skrzypów, turzyc i różnych gatunków bylin. W zielonych grądach od wczesnej wiosny do późnej jesieni, przyciągnięte obfitością owadów, królują ptaki. Starcza w nich pożywienia i schronienia dla wszystkich zwierząt: roślinożerców i drapieżników. Na leśnych polanach soczystymi trawami posilają się żubry, a w ostępach i niedostępnych matorach kryją się wilki.

Tereny suche puszczy porastają bory sosnowo-świerkowe. Tu połacie ziemi okrywają mchy i porosty, a poszycie tworzą borówki czarne, brusz-



nice, wrzosi i widłaki. Mocno podmokłe siedliska, z mozaikowo rozłożonymi kępami i wodnymi zagłębieniami porastają bory bagienne. Najwięcej jest tu sosen, ale nie brak pojedynczych brzoź, świerków i olsz, a w warstwie runa – borówki bagiennej, bagna zwyczajnego, żurawiny błotnej i wełnianki. Z puszczańskimi borami nierozłącznie związany jest los chrząszczy, których larwy rozwijają się pod korą iglastych drzew. Do



owadzych osobliwości na skalę Europy Środkowej należy bogate wspaniały, chrząszcz występujący tylko w Puszczy Białowieskiej. Ptaki żywiące się bezkręgowcami żyją tu przez cały rok. W piaszczystych skarpach borów świerkowych kopią nory borsuki, lisy i jenoty. Żyzne doliny puszczańskich rzek i strumieni porastają lasy łęgowe, gdzie głównymi gatunkami drzew są olsza i jesion, z dominującą w warstwie runa czeremchą, a w runie pokrzywą. Na terenach ciągle wilgotnych, zabagnionych, zalanych wodą rosną olsy. Te zdradzieckie lasy bagienne składają się głównie z olsz czarnych z niewielką domieszką wierzby i świerków. Wiosną pojawiają się turzyce, knieć błotna, sitowie, kosańce, paprocie. Łęgi i olsy to raj dla komarów, gzów, bąków. Niedostępne topiele zgrabnie przemierzają łosie poszukujące bagiennych roślin i wierzbowych pędów, żerują tu czarne bociany, zakładają gniazda żurawie. W rzeczkach płynących przez puszcze licznie osiedliły się wydry i bobry. Bobrze tamy zmieniają fragmenty podtapianych lasów i łąk w cenne środowiska wodno-błotne.



„Dominacja liczebna drzew w prawdziwym lesie to tylko nasze złudzenie. Gdyby w rezerwacie Białowieskiego Parku Narodowego policzyć wszystkie stare i młode drzewa, a nawet i ich siewki rosnące na jednym hektarze, a potem porównać to z liczbą mieszkających w runie pająków, szybko okaże się, że wcale nie drzew jest tu najwięcej. Może więc bliższe prawdy jest to, co odczuwają ludzie wrażliwi na piękno przyrody, gdy wejdą do matecznika Puszczy Białowieskiej. Las to coś więcej niż kolumnada grubych i cienkich, chropowatych lub gładkich pni, las to także zapach wilgotnej ziemi, murszu, żywicy, ruchome cienie i promienie słońca padające plamami na poduchy mchów, las to kojący lub groźny poszum w koronach drzew i szelest padających kropli, brzęk owadów, postukiwanie dzięcioła, buchtowanie dzików, nora borsuca, jagody i grzyby, las to letnia zieleń lub zimowa biel we wszystkich odcieniach.

Las, jaki znamy od zarania naszej bytności na Ziemi, powołują do istnienia zwanie rosnące drzewa wraz z niepoliczalną rzeszą innych roślin, grzybów i zwierząt, z którymi łączy je wspólna sieć zależności. Drzewa stwarzają im warunki do życia, one zaś warunkują pomyślne życie drzew”. /Simona Kossak „Park Narodowy w Puszczy Białowieskiej”/

**Tekst i foto: Anna Worowska**

